

RODZICE W SZKOLE

Zaangażowani czy bierni i nieobecni?

W Danii to rodzice uczniów decydują o budżecie szkoły, w Hiszpanii rodzice zatrudniają i zwalniają dyrektora szkoły, w Anglii, Irlandii Północnej czy Walii zarządzają personelem i zasobami finansowymi szkoły. W Polsce rodzice uczniów zwykle słabo angażują się w życie szkoły, nie przychodzą na wywiadówki, niechętnie zasiadają w radzie rodziców czy radach oddziałowych. Są często bierni, roszczeniowi lub nieobecni.

Anna Poraj

Oczywiście zawsze można liczyć na grupkę rodziców chętnych i zaangażowanych, ale w skali całej szkoły jest to zespół niezbyt liczny. Czy to polscy rodzice są inni, czy inna jest rzeczywistość polskiej szkoły? Czy mają tu znaczenie czynniki społeczne, kulturowe, rozwiązania ustawowe? A może wypracowane sposoby współpracy na płaszczyźnie szkoły – rodzice nie są wystarczająco skuteczne?

Z czego wynika mała aktywność rodziców w szkole?

Od kilku lat wspieram działalność rad rodziców w ramach programu Instytutu Inicjatyw Pozarządowych „Rodzice w szkole” (www.rodzicewshkole.pl). Program ma na celu aktywizację i kształcenie rad rodziców w zakresie ich działania, wspierania dyrektorów szkół i przedszkoli w rozwijaniu współpracy z rodzicami.

Tylko w roku 2010 przeszkoliłam kilkudziesięciu dyrektorów i kilkudziesięciu członków rad rodziców z całej Polski. Wspólna praca, dyskusje do późnej nocy, wymiana doświadczeń utwierdziły mnie w przekonaniu, że z trzech podmiotów współpracy – nauczyciele, uczniowie, rodzice – ci ostatni są zdecydowanie najbardziej niezorganizowaną, niekompetentną i najmniej aktywną grupą. Wynika to zarówno z przyczyn

obiektywnych – społecznych i kulturowych (brak czasu, zajęcie się sprawami zawodowymi, brak chęci, zamiłowania do działalności społecznej, brak wiary w możliwość wpływania na kształt polskiej szkoły i współdecydowania o bezpieczeństwie własnego dziecka, patologie w rodzinie), jak i systemowych – uczniami i nauczycielami zajmuje się specjalny resort oraz kuratoria, nie ma jednak podmiotów administracji rządowej i samorządowej, które odpowiadałyby za aktywność rodziców na forum szkoły, za ich szkolenie, wspieranie w działaniu, doradztwo.

Rady rodziców, mimo zapisów w ustawie oświatowej, są tworem nie do końca sklasyfikowanym. Są organem szkoły. Można je z pewnością zaliczyć do III sektora, ale nie są organizacją pozarządową. Nie mają osobowości prawnej, a co za tym idzie – nie każdy urząd skarbowy w Polsce nada im numer NIP, nie każdy bank założy im konto. Z drugiej strony rady rodziców mają szerokie i wyraźne kompetencje, które określa przede wszystkim ustawa o systemie oświaty.

Dlaczego rady rodziców nie korzystają ze swoich kompetencji?

Te bardzo szerokie kompetencje, a także ustawowa odrębność i niezależność rady rodziców od dyrekcji i grona pedagogicznego, zostały tak określone, aby wzmocnić pozycję rodziców w polskiej szkole, a przez ich upodmiotowienie potraktować tę grupę jako partnera w rozwiązywaniu problemów szkoły. Oczywiście można się zastanawiać, czy nie powinny zostać jeszcze bardziej rozszerzone kompetencje związane z decydowaniem (a nie tylko konsultowaniem). W Danii rodzice decydują o programie nauczania i stosowanych metodach, szkolnych wydarzeniach i projektach, ofercie zajęć pozalekcyjnych itd. Podobnie rzecz ma się w Austrii, Irlandii, we Włoszech czy w Norwegii¹.

Na razie jednak rady rodziców w polskich szkołach nie korzystają nawet z wielu tych kompetencji, które są im już przydzielone. Wielu rodziców, zarówno tych, którzy wybierają radę rodziców, jak i tych, którzy są do niej wybierani, nie zna powyższych kompetencji. Rzadko kiedy rady rodziców są szkolone w tym zakresie.

Uprawnieniem, z którego korzysta się najczęściej, jest gromadzenie funduszy. Większość rad ogranicza się jedynie do

pozyskiwania środków z dobrowolnej składki, są jednak i takie, które organizują akcje zarobkowe, jarmarki, bale, aukcje, pozyskują sponsorów czy składają własne projekty (np. w partnerstwie z organizacją pozarządową). Chociaż z wykorzystaniem możliwości gromadzenia przez radę rodziców środków finansowych nie jest najgorzej, nawet tu napotykamy problemy z samodzielnością. Często to dyrektor lub wychowawca namawiają do wpłacania składki, często to oni również przedstawiają sprawozdanie z wydatkowania środków rady rodziców. Najczęściej dlatego, że rodzice nie poczuwają się do tych zadań, trudno ich zachęcić do publicznego przemawiania itd. Warto jednak próbować i zachęcać.

Rodzice zdecydowanie chętniej wpłacają składkę, kiedy poczują, że są kimś więcej niż tylko płatnikiem – kiedy będą decydować, na co zostaną przeznaczone środki, kiedy będą informowani o tym, na co zostały wydane w ubiegłym roku, kiedy to rodzice będą się wzajemnie zachęcać. Niestety, zdarza się, że duży błąd popełniają wychowawcy lub dyrektor,

a czasem nawet sami rodzice, zapominając jakby, że jedynymi decydentami środków zebranych na koncie rady rodziców są rodzice. Wychowawca klasy informuje rodziców: *Proszę państwa, wycieczka jest bardzo tania, ponieważ pani dyrektor zgodziła się sfinansować nam autokar ze środków rady rodziców*. A przewodnicząca rady rodziców w przedszkolu nieśmiało pyta dyrektorkę, czy nie dałoby się chociaż trochę pieniędzy z rady rodziców przeznaczyć na nowe zabawki... Zatem niewiedza o tym, że o środkach pieniężnych zebranych przez radę rodziców może decydować tylko rada, pozostawia wiele do życzenia.

Zwyczaj rady opiniują również budżet szkoły, a przedstawiciel rady rodziców bierze udział w komisji konkursowej powołanej w celu wyboru dyrektora. Dużo rzadziej rady rodziców realnie korzystają z możliwości oceniania pracy nauczycieli i opiniowania oceny ich dorobku zawodowego. Rady rodziców, nawet te, które są świadome swoich uprawnień, jedynie pozornie z nich korzystają. Podczas posiedzenia rady lub jej zarządu, bez

Kompetencje rady rodziców

Zgodnie z art. 54 ustawy o systemie oświaty do kompetencji rady rodziców zalicza się:

- Występowanie do dyrektora i innych organów szkoły, organu prowadzącego szkołę oraz organu sprawującego nadzór pedagogiczny z wnioskami i opiniami we wszystkich sprawach szkoły.
- Uchwalanie w porozumieniu z radą pedagogiczną programu wychowawczego szkoły, realizowanego przez nauczycieli, obejmującego wszystkie treści i działania o charakterze wychowawczym, skierowane do uczniów.
- Uchwalanie, w porozumieniu z radą pedagogiczną, programu profilaktyki dostosowanego do potrzeb rozwojowych uczniów oraz potrzeb danego środowiska, obejmującego wszystkie treści i działania o charakterze profilaktycznym, skierowane do uczniów, nauczycieli i rodziców.
- Opiniowanie programu i harmonogramu poprawy efektywności kształcenia lub wychowania w szkole.
- Opiniowanie projektu planu finansowego szkoły, składanego przez dyrektora szkoły.
- Gromadzenie funduszy z dobrowolnych składek rodziców oraz innych źródeł.

Inne kompetencje rady rodziców, zawarte w ustawie o systemie oświaty, to:

- Udział przedstawicieli rodziców w komisji konkursowej, powołanej w celu wyboru dyrektora (art. 36a ust. 5 pkt 2b oraz ust. 5b pkt 2).
- Opiniowanie podjęcia i prowadzenia w szkole działalności przez stowarzyszenia i inne organizacje (art. 56 ust. 2).
- Wnioskowanie i opiniowanie w kwestiach związanych z obowiązkiem noszenia przez uczniów jednolitego stroju na terenie szkoły (art. 64a ust. 2–4).

Należy pamiętać również o następujących kompetencjach rady rodziców, wynikających z ustawy Karta Nauczyciela:

- Wnioskowanie o ocenę pracy nauczyciela (art. 6a ust. 1 pkt 5).
- Przedstawianie opinii na temat oceny dorobku zawodowego nauczyciela stażysty, kontraktowego i mianowanego za okres stażu (art. 9c ust. 6 pkt 1–2).

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z 5 października 2010 roku w sprawie organizacji roku szkolnego, rady rodziców opiniują również projekt dodatkowych dni wolnych od zajęć dydaktyczno-wychowawczych.

wcześniejszego przygotowania, poinformowania członków rady, na jaki temat będą debatować, jednym zdaniem pozytywnie opiniują listę nauczycieli, przedstawioną przez dyrektora szkoły. W skrajnych przypadkach opiniujące osoby nie znają, nie kojarzą danego nauczyciela, ponieważ nie uczy ich dziecka! Kiedy przechodzimy do porządku dziennego nad opisaną sytuacją, zapewniamy sobie wprawdzie spokój (bo inaczej zawsze znajdują się jacyś rodzice pieniacze, którzy moment opiniowania nauczycieli mogliby wykorzystać do załatwienia własnych porachunków

z konkretnym pedagogiem), ale nie dajemy szansy, aby rodzice mogli w sposób odpowiedzialny wyrazić uznanie, opinię lub przekazać informację zwrotną.

Nieefektywność i bierność rodziców

Zarówno rodzice, jak i dyrektorzy szkół, z którymi miałam przyjemność współpracować, często wskazują na pozorność w wypełnianiu przez radę rodziców niektórych ustawowych obowiązków.

Rodzice nieczęsto inicjują (choćby przecież mogą) jakąkolwiek dyskusję

czy pracę nad ważnymi sprawami – programem wychowawczym szkoły, programem profilaktyki itd. Ich rola najczęściej ogranicza się do przegłosowania, bez wnoszenia jakichkolwiek poprawek, dokumentu przygotowanego przez grono pedagogiczne.

Nie wszystkie rady zdają sobie również sprawę z tego, że mają prawo występować do organu prowadzącego szkołę oraz organu sprawującego nadzór pedagogiczny z wnioskami i opiniami we wszystkich sprawach szkoły.

O ile jeszcze, nieśmiało zazwyczaj, zgłoszą jakiś pomysł czy inicjatywę do dyrektora szkoły, uważają, że na zewnątrz nie wypada występować bez pośrednictwa dyrektora szkoły. A szkoda, ponieważ rada rodziców, będąca reprezentantem kilkuset rodziców, ma czasem zdecydowanie większą sprawczość! Rada rodziców może być zdeteminowana i ostra w sytuacjach, kiedy dyrektorowi szkoły taka postawa nie przystoi.

Czy dyrektor szkoły może jakoś zwiększyć samodzielność i zaangażowanie rady rodziców, a także całej społeczności rodzicielskiej? Na szczęście tak! Paradoksalnie samo unikanie niektórych błędów i stereotypowych rozwiązań już będzie sukcesem.

Jaki jest profil najbardziej aktywnego w szkole rodzica?

Podczas pracy warsztatowej z rodzicami i dyrektorami udało nam się wypracować profil rodzica, który najchętniej włącza się w życie szkoły. Okazuje się, że najbardziej angażują się w życie placówek oświatowych osoby wykształcone, wykonujące ciekawe zawody (pod kątem ich udziału w szkolnych wydarzeniach, np. lekarz, strażak, aktor) lub panie obecnie niepracujące, zajmujące się domem i dziećmi. Warto dodać, że najczęściej są to rodzice dzieci, które nie sprawiają problemów wychowawczych i dobrze się uczą. Te fakty układają się w pewną logiczną całość: osoba, która z dumą i bez lęku czy wstydu uczestniczy w spotkaniach rodziców, chętniej będzie się angażowała w życie społeczności. Rodzic, który dysponuje czasem lub ciekawym, wyrazistym zawodem, łatwo odnajdzie się jako odbiorca komunikatu: *Kto z państwa mógłby się w coś zaangażować?* Dzisiejsze sposoby angażowania rodziców w życie szkoły, stosowane często zarówno przez wychowawców, jak

Jak wspomóc działalność rady rodziców?

1. Zadbaj o to, aby rodzice przed wybraniem swoich przedstawicieli do rady rodziców znali kompetencje i obowiązki rady, by zdawali sobie sprawę, co będzie robiła rada w danym roku szkolnym i ile czasu jej reprezentanci będą musieli zarezerwować sobie na jej działania. Oczywiście najlepiej by było, aby wszystkie te aspekty zostały przedstawione przez przewodniczącego rady rodziców czy innego członka rady, od czegoś jednak trzeba zacząć. Jeżeli nie ma kompetentnej osoby, takie wprowadzenie może zrobić dyrektor szkoły lub zaproszony gość (np. trener, przewodniczący jakiejś aktywnej rady rodziców).
2. Zadbaj o zapewnienie członkom rady udziału w szkoleniu dla rad rodziców oraz dostępu do literatury¹.
3. Zaproponuj swojej radzie rodziców redagowanie własnej strony internetowej lub zakładki na stronie szkoły.
4. Zadbaj o to, aby na spotkaniach rady rodziców to rodzice czuli się gospodarzami. Niech rada rodziców podpisuje się pod zaproszeniami na spotkania, niech zadecyduje, jaki ma być porządek obrad, ustawienie sali, czy potrzebny będzie rzutnik, czy trzeba coś skserować itd. Początki będą trudne, bo wymagają zmiany myślenia i przyzwyczajień. Wymagają zrozumienia swojej odrębności, zaplanowania działań, wzięcia odpowiedzialności.
5. Bądź gościem podczas spotkań rady rodziców i zachowuj się jak gość. Zapytaj, w których częściach obrad Twoja obecność jest przewidziana (co pewnie niejednemu przewodniczącemu da do zrozumienia, że to „jego spotkanie”), na jaki temat powinienes się przygotować Ty albo ktoś z Twoich podwładnych (np. pedagog szkolny).
6. Informuj radę rodziców z dużym wyprzedzeniem o tym, czego od niej oczekujesz. Jeżeli wiosną będziesz potrzebować opinii rady w sprawie nauczycieli ubiegających się o awans pedagogiczny, już jesienią powiedz radzie, kogo będą opiniować. Jeżeli rada ma opiniować jakieś dokumenty czy materiały, daj jej realną szansę na zapoznanie się z nimi.
7. Zadbaj o to, aby protokoły posiedzeń rady i teksty uchwał pisało jedno z rodziców. Jeżeli trzeba, zaproponuj pomoc (np. sekretarki) w pierwszym protokołowaniu.
8. Przygotuj więcej propozycji dofinansowań ze środków rady rodziców, tak aby rodzice mieli wybór – co uważają za najistotniejsze, wymagające wsparcia finansowego.
9. Zadbaj o to, aby sprawy rady rodziców były prezentowane na spotkaniach z rodzicami (zarówno walnych, jak i klasowych) oraz wobec grona pedagogicznego przez członków rady.
10. Zadbaj o to, aby wychowawcy w Twojej szkole chętnie i umiejętnie współpracowali z rodzicami, umieli ich aktywizować do wspólnych działań, traktowali ich jak partnerów. Warto również uaktualnić wiedzę nauczycieli i wychowawców – czasem nadal używają terminu *komitet rodzicielski*, twierdzą, że rada klasowa musi liczyć trzy osoby, że dzieci nauczycielskie są zwolnione z wpłat (!), nie znają kompetencji rad rodziców ani zasad ich funkcjonowania.
11. Doceniaj zaangażowanie, dziękuj za nie.
12. Nie stosuj ogólników, np. *Kto z państwa mógłby się zaangażować?* Mów konkretnie: *Potrzebne są dwie osoby, które pomogą nam w zapewnieniu bezpieczeństwa dzieci podczas kuliżu 28 lutego w godzinach 9.00–12.00; Potrzebna jest osoba, która wykonuje zawód związany z promocją zdrowia (lekarz, higienistka, pedagog, dietetyk) i poprowadzi cykl (trzy spotkania) popołudniowych warsztatów dla rodziców.*

i rodziców-liderów – czyli słynne pytanie: *Kto z państwa mógłby...?* zadane na forum – sprawdzają się wyłącznie w przypadku rodziców bez kompleksów, aktywnych, zaangażowanych liderów, dumnych z osiągnięć swoich dzieci, chętnie i bez stresu przychodzących na wywiadówki.

Jak zaktywizować najbierniejszych?

Jeżeli chcemy, aby zaangażował się rodzic siedzący cicho w kącie, zawstydzony wybrykami syna albo jego bardzo słabymi ocenami, nie można liczyć, że sam się zgłosi albo sam wymyśli, w czym mógłby pomóc, skoro jest np. grabarzem i na niczym więcej, jego zdaniem, się nie zna... Do takiej osoby trzeba trafić małymi krokami – najlepiej poprosić ją o pomoc w tym, w czym jest specjalistą. Nie prosimy grabarza o sporządzanie protokołu, poprosimy go o zorganizowanie wycieczki klasowej po zabytkowym cmentarzu i wspólnego sprzątnięcia zapomnianych nagrobków... Nie prosimy kobiety, która od dziesięciu lat nie pracuje, bo wychowuje dzieci, o prowadzenie obrad rady rodziców (chyba że sama chce), ale zapytajmy, czy nie mogłaby poprowadzić grudniowych warsztatów dla mam i ich dzieci – zrobić z nimi stroiki świąteczne, skoro kiedyś była kwiaciarką...

Aktywizacja rodziców i większe wykorzystanie ich wiedzy i umiejętności zawodowych do pracy wolontariackiej na rzecz szkoły, w formie wolontariatu pracowniczego, to główny cel realizowanego obecnie projektu Instytutu Inicjatyw Pozarządowych „Rodzic Zawo-

wiec – wolontariat pracownicz w szkole i przedszkolu mojego dziecka”. Gorąco zachęcam do zapoznania się z dorobkiem tego projektu, dostępnym na stronie www.rodzicewszkole.pl.

Kto w Polsce najczęściej zostaje wolontariuszem?

Zaangażowanie większej grupy rodziców w życie szkoły jest bez wątpienia trudne, jednak niejako na pocieszenie przypomnę o trzech faktach:

1. Według dostępnych badań³ wolontariuszem w Polsce jest najczęściej kobieta w wieku 30–40 lat, żyjąca w stałym związku – czyli mama naszych przedszkolaków czy uczniów!
2. Jak wynika z badań, obszarami, w które najchętniej angażują się wolontariusze w Polsce, są: oświata, edukacja, wychowanie, hobby i czas wolny – te zagadnienia, które i dla szkoły są priorytetowe!
3. Rodzice nie tylko doskonale znają swoje dzieci, ale również są zdatni do wielu poświęceń, żeby rozwijać i wspierać ich potencjał, oferując wiedzę i umiejętności⁴.

Docenić znaczy pozyskać

I jeszcze jedno. Kiedy namawiasz rodziców podczas pierwszego spotkania do kandydowania do rady rodziców, nie używaj zachęt w stylu: *To naprawdę nie trudnego czy Tu naprawdę nie będzie dużo roboty*. Ludzie, których naprawdę widzielibyśmy w radzie rodziców, są zazwyczaj bardzo zajęci, zaangażowani w różne projekty, odpowiedzialni już

i tak za wiele zadań. Jeżeli chcemy, aby zaangażowali się w coś jeszcze, powinni odczuć, że to, co robi rada rodziców, jest potrzebne, ważne i cenne, a ich zaangażowanie konieczne dla odnotowania pozytywnej zmiany!

Autorka jest pedagogiem, byłym nauczycielem szkoły podstawowej, przewodniczącą rady rodziców w Gimnazjum nr 9 w Rudzie Śląskiej, współautorką poradnika „Rodzice w szkole”, prezesem Instytutu Inicjatyw Pozarządowych, kierownikiem merytorycznym projektu „Rodzic Zawodowiec – wolontariat pracownicz w szkole i przedszkolu mojego dziecka”.

¹ *Rola rodziców w systemach edukacyjnych Unii Europejskiej*, pod red. A. Smoczyńskiej, „Eurydice” Europejska Sieć Informacji o Edukacji, Warszawa 2000.

² A. Poraj, G. Całek, *Rodzice w szkole*, Instytut Inicjatyw Pozarządowych, Warszawa 2009.

³ *I Ogólnopolskie badanie wolontariatu pracowniczego – raport*, Centrum Wolontariatu, Warszawa 2008; *Działalność społeczna Polaków*, CBOS, Warszawa 2010.

⁴ Materiały z VI Warszawskiego Forum Rodziców i Rad Rodziców pt. *Rozwój i wspieranie talentów u dzieci – partnerskie współdziałanie rodziców i nauczycieli*, Warszawa, 13 kwietnia 2010.

Instytut Inicjatyw Pozarządowych zaprasza na warsztaty dla dyrektorów szkół i przedszkoli:

23–25 III 2011, Zakopane
25–27 III 2011, Zakopane
6–8 IV 2011, Zakopane
11–13 V 2011, Zakopane

Zapraszamy na warsztaty dla członków rad rodziców:

11–13 III 2011, Popowo k. Warszawy
1–3 IV 2011, Popowo k. Warszawy
8–10 IV 2011, Zakopane
6–8 V 2011, Zakopane
13–15 V 2011, Zakopane
3–5 VI 2011, Popowo k. Warszawy
10–12 VI 2011, Popowo k. Warszawy

Ankiety aplikacyjne do pobrania na stronie:

www.rodzicewszkole.pl